

УДК 331.5+378

**РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБИ У КАДРАХ
СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ**

**REGIONAL ASPECTS OF DETERMINATION OF REQUIREMENT IN THE
SHOTS OF SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION**

**РЕГИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОТРЕБНОСТИ В
КАДРАХ СПЕЦИАЛИСТОВ С ВЫСШИМ ОБРАЗОВАНИЕМ**

Григор'єва О.В., кандидат економічних наук, Васюта В.Б., кандидат технічних наук, Васюта В.В., кандидат технічних наук

Hryhoryeva O., Candidate of Economic Sciences, Vasuta V.B., Candidate of Technical Sciences, Vasuta V.V., Candidate of Technical Sciences

Григорьева О.В., кандидат экономических наук, Васюта В.Б., кандидат технических наук, Васюта В.В., кандидат технических наук

У статті розглянуто проблеми визначення регіональної потреби у спеціалістах з вищою освітою, чинники, від яких залежать обсяги підготовки спеціалістів на перспективу, фактори, що впливають на чисельність, професійно-кваліфікаційний склад та ефективність відтворення висококваліфікованих кадрів в регіоні.

In the article the considered problems of determination of regional requirement in specialists with higher education, factors, on which the volumes of preparation of specialists depend on a prospect, factors, which influence on a quantity, professional composition and efficiency of recreation of highly skilled shots, in a region.

В статье рассмотрены проблемы определения региональной потребности в специалистах с высшим образованием, факторы, от которых зависят объемы подготовки специалистов на перспективу, которые влияют на численность, профессионально-квалификационный состав и эффективность воспроизводства высококвалифицированных кадров в регионе.

Ключові слова: регіональна потреба у спеціалістах з вищою освітою, регіональне відтворення кадрів, регіональні галузі економіки, ознаки класифікації регіонів, регіональна підготовка спеціалістів з вищою освітою.

Keywords: Regional demand for specialists with higher education, regional reproduction of personnel, the regional branch of the economy, signs of the classification of regions, regional training specialists with higher education.

Ключевые слова: региональная потребность в специалистах с высшим образованием, региональное воспроизводство кадров, региональные отрасли экономики, признаки классификации регионов, региональная подготовка специалистов с высшим образованием.

Потреба у кадрах спеціалістів з вищою освітою, що визначає процес відтворення, який складається з підготовки, розподілу та використання спеціалістів, має чітко виражений регіональний характер й обумовлюється низькою чинників.

У загальному вигляді, чинники, від яких залежать обсяги підготовки спеціалістів на перспективу, мають такі параметри: прогноз розвитку окремих галузей народного господарства та економічних регіонів; зміни демографічної ситуації; матеріальні, трудові, фінансові можливості держави та її регіонів; соціальні наслідки масової підготовки спеціалістів.

На сьогоднішній день в Україні відсутні зведені дані щодо потреби фахівців з вищою освітою у розрізі окремих спеціальностей, не склалися у такому розрізі і прогнози розвитку вищої освіти, на основі яких вносились би зміни до державного замовлення на підготовку потрібних для розвитку економіки спеціалістів.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України зобов'язало керівників освітніх закладів надсилати пропозиції щодо структури та обсягів прийому за держзамовленням виходячи з реальних потреб регіонів у фахівцях відповідних спеціальностей. Хоча фактично потреба в фахівцях тої чи іншої спеціальності в регіонах не визначена [4].

Регіональне відтворення кваліфікованих кадрів повинно здійснюватися з урахуванням рівня розвитку галузей, до яких відносяться підприємства, які

знаходяться на території регіону, а також наявності трудових ресурсів та рівня розвитку системи вищої освіти регіону. Як основну особливість регіонального відтворення висококваліфікованих кадрів, можна відмітити його незавершеність, яка обумовлена міграцією кадрів, в результаті якої частина їх, що підготовлюється у одному регіоні, використовується в іншому. Тож необхідною є обґрунтована класифікація основних факторів, які впливають на чисельність, професійно-кваліфікаційний склад та ефективність відтворення кадрів у регіоні.

Значний внесок до вирішення питань, пов'язаних з формуванням ринку праці спеціалістів з вищою освітою та розвитком вищої школи в країні, здійснили такі вчені, як Б. М. Данилишин, В.І. Куценко [4], І.К. Бондар [1], Д.П. Богиня, О.А. Грішнова [3], В.М. Данюк, Г.А. Дмитренко та інші. Дослідження за цією проблемою постійно знаходиться в зоні уваги й інших вчених-економістів [2, 5, 6, 7], які вивчали проблеми методичних підходів до визначення потреби у спеціалістах вищої кваліфікації та обсягів їх підготовки. Проте, важливе теоретичне та практичне значення вказаних проблем, сучасні економічні реалії та вимоги зумовлюють необхідність проведення дослідження за вказаною темою.

Метою даної статті є дослідження процесу формування регіональної потреби у спеціалістах з вищою освітою, чинників, що впливають на чисельність, професійно-кваліфікаційний склад та ефективність відтворення висококваліфікованих кадрів. Для визначення регіональної потреби в спеціалістах необхідно розглянути та систематизувати об'єкти територіального планування.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ СТАТТІ

Система територіальних об'єктів з позицій територіального планування за рівнями управління може бути представлена наступним чином.

I рівень – макроекономічний, на якому визначається потреба у спеціалістах та здійснюється їх підготовка для економіки країни та її регіонів з урахуванням їх значення у вирішенні стратегічних завдань розвитку країни, наявності міжгалузевих та міжрегіональний зв'язків.

II рівень – регіональний, який дозволяє визначити потребу у спеціалістах по регіонах з урахуванням особливостей їх розвитку як підсистеми соціально-економічного комплексу країни та проводити відповідну спеціалізацію підготовки кадрів.

III рівень – територіально-виробничий, включає в себе підприємства та організації, які знаходяться на певній території. При цьому підприємство розглядається не тільки як виробничий об'єкт, але й як елемент соціально-економічної структури даного регіону.

Треба зазначити, що прогнозування потреби у спеціалістах – інтерактивний процес, який повинен здійснюватись від першого (верхнього) рівня до третього (рівня підприємств та організацій) і навпаки. Процес передбачає визначення та узгодження потреби в спеціалістах вищої кваліфікації на перспективу як за рівнями управління, так і за часом. Причому, якщо на першому рівні визначення потреби у спеціалістах здійснюється з урахуванням державної програми або стратегії розвитку економіки та участі регіонів в реалізації цієї стратегії, то на регіональному рівні визначення потреби у спеціалістах повинно враховувати цільові настанови I рівня та рівня соціально-економічного розвитку регіонів як економічного комплексу з урахуванням територіальних особливостей та можливостей їх розвитку. Інтерактивний процес повинен продовжуватися до повного узгодження прогнозних оцінок між рівнями, а також між територіальними та галузевими органами управління.

Потреба у спеціалістах конкретної території, в основному, обумовлюється системою галузей даного регіону та його зовнішніми та внутрішніми зв'язками. Структура цієї системи, співвідношення розвитку окремих галузей у ній, характер взаємозв'язку в свою чергу обумовлені комплексом історичних, економічних, соціальних, природних обставин та умов. Однак для будь якого регіону характерна наявність двох основних складових: регіоноутворюючий бази або комплексу галузей, які складають виробниче ядро регіону та регіонозабезпечуючих галузей – комплексу галузей, які забезпечують нормальне функціонування як регіону в цілому, так й регіоноутворюючої бази.

Регіоноутворюючі галузі розвиваються у відповідності до загальних закономірностей територіального розподілу праці, які призводять до спеціалізації на виробництві певних видів продукції, споживання яких відбувається й у інших регіонах країни.

До регіонозабезпечуючих галузей, які реалізують завдання забезпечення внутрішніх потреб регіону, відносяться торгівля, житлово-комунальне господарство, охорона здоров'я, освіта, культура та інші.

У відповідності з наявністю комплексу спеціалізованих та забезпечуючих галузей в регіоні розвивається виробнича та соціальна інфраструктура – комплекс матеріальних видів діяльності та послуг, які створюють та підтримують загальні умови функціонування галузей матеріального виробництва та нематеріальної сфери. До виробничої інфраструктури відносяться об'єкти транспорту, зв'язку, складських господарств, матеріально-технічного постачання, електромереж, теплокомунікацій та інші.

До соціальної інфраструктури відносять матеріальні об'єкти та види послуг, які необхідні для створення загальних умов життєзабезпечення населення регіону – житловий фонд, комунально-побутові підприємства, об'єкти культурного призначення та інші.

Таким чином, визначення потреби у спеціалістах на регіональному рівні необхідно здійснювати за галузями, які характеризують структуру економіки регіону як видів діяльності, що відображають сутність територіального розподілу праці, в зв'язку з їх актуальністю в забезпеченні розвитку економіки країни.

Наступним моментом, що впливає на формування регіональної потреби у спеціалістах вищої кваліфікації, є нерівне відтворення трудових ресурсів, обумовлене демографічними особливостями регіонів. За характером відтворення трудових ресурсів регіони поділяються на:

- праценадлишкові з високим природнім приростом трудових ресурсів та низьким рівнем зайнятості населення. У таких регіонах вдосконалення професійно-кваліфікаційної структури кадрів направлено на забезпечення повної зайнятості населення;

- працевзабезпечені, які характеризуються високим рівнем зайнятості населення, низькими показниками природного приросту трудових ресурсів та населення, зосередженням значних виробничих потужностей. Основний напрямок розвитку таких регіонів полягає у вивільненні частини трудових ресурсів за рахунок впровадження трудозберігаючих технологій та їх перерозподіл у інших галузях економіки;

- праценодостатні, з низьким рівнем показників природного приросту трудових ресурсів. При цьому необхідно подальший розвиток професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та соціально-економічного розвитку регіонів.

Отже, особливості відтворення трудових ресурсів суттєво впливають на зайнятість населення за територіями та визначають спеціалізацію регіону, що об'єктивно обумовлює формування регіональної потреби у спеціалістах при створенні системи ефективної зайнятості.

Треба зазначити, що регіональний аспект визначення потреби у спеціалістах з вищою освітою повинен враховувати фактори, які впливають на чисельність, професійно-кваліфікаційний склад та ефективність відтворення висококваліфікованих кадрів. На нашу думку, таких факторів шість:

- територіальний;
- демографічний;
- зайнятість по сферах економіки та галузям;
- інвестиційний;
- технічний та технологічний;
- організаційний.

Класифікація регіонів на основі наведених чинників дозволяє провести регіонально-факторний аналіз формування потреби у спеціалістах з наступним виокремленням типологічних груп економічних регіонів. У цьому випадку основною методологічною передумовою розрахунку потреби у спеціалістах повинна бути відповідність професійно-кваліфікаційної структури кадрів певному типу регіону з

притаманним йому набором галузей спеціалізації, виробничої та соціальної інфраструктурою. При цьому важливим методологічним моментом є виділення основних об'єктів регіональної структури економіки, які повинні мати достатньо типові економічні ознаки даної господарської системи, що дозволить чітко визначити типологію регіонів та створити умови для функціонування ефективної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації. Як вже зазначалося вище, визначальним моментом розвитку підготовки кадрів в регіоні є задоволення потреби економіки в спеціалістах з вищою освітою. В зв'язку з цим формування розміщення підготовки таких спеціалістів має загальні закономірності з формуванням потреби в спеціалістах у регіоні. З методологічної точки зору в основі розміщення підготовки спеціалістів знаходяться загальні закономірності територіального розділення праці, принцип поєднання галузевого та регіонального підходів. У таких умовах розміщення підготовки спеціалістів повинно відповідати структурі розміщення та розвитку продуктивних сил по території країни та базуватися на наступних принципах.

1. Відповідність розвитку та розміщенню продуктивних сил по території країни, а також відповідно до цього сформованій потребі регіонів в спеціалістах з вищою освітою. Основною задачею при цьому є наближення підготовки спеціалістів до районів, де вони будуть використовуватися. Це розширює можливості населення в отриманні вищої освіти за місцем проживання та роботи, а також сприяє підвищенню рівня освіти та культури населення, розвитку систем соціального забезпечення, галузей соціальної інфраструктури.

2. Відповідність розміщення підготовки спеціалістів відтворенню трудових ресурсів в регіоні, що визначається його демографічними можливостями, а також особливостями життєвого рівня населення, який обумовлюється природними, історичними, національними факторами. Демографічні особливості регіону є фактором, який обмежує, а часто й гальмує розвиток системи підготовки спеціалістів в регіоні. З іншого боку, вони визначають масштаби діяльності соціальної інфраструктури, а, відповідно, впливають на розвиток системи вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку кадрів для невиробничої сфери.

3. Необхідність вирівнювання умов життя у територіальному аспекті, урахування можливостей задоволення соціальної потреби у вищій освіті населення.
4. Управління розвитком та розміщенням підготовки спеціалістів по території країни з урахуванням вимог комплексного підходу до вирішення завдань економічного розвитку країни та її регіонів, міжгалузевих та міжрегіональних зв'язків.
5. Вдосконалення територіальної організації системи підготовки спеціалістів з вищою освітою на основі узгодження територіального та галузевого аспектів планування на рівні визначення регіональної потреби у кадрах спеціалістів з вищою освітою.

ВИСНОВКИ

Запропоновані підходи до визначення регіональної потреби у спеціалістах з вищою освітою дозволять формувати чисельність висококваліфікованих кадрів безпосередньо в місцях їх відтворення відповідно щодо потреби функціонування та розвитку регіонів країни, узгоджувати відповідність структури підготовки спеціалістів з вищою освітою структурі регіонального розміщення та розвитку продуктивних сил, що сприятиме підвищенню ефективності системи підготовки та використання спеціалістів вищої кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошкіна Л. Вища освіта в системі суспільних інтересів / Л.І. Антошкіна, за ред. І.К. Бондар. – Донецьк.: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. – 284 с.
2. Бріт О. Методичні підходи до визначення обсягів підготовки фахівців з вищою освітою / Бріт О.В. // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 4 (45). – С.123-129.
3. Васильченко В. Управління трудовим потенціалом. / В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова, Л.П. Керб – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
4. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б.М. Данилишин, В.І. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С.

26-35.

5. Левченко О. Методичні засади прогнозування потреби у кваліфікованих кадрах на регіональному ринку праці. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua>.

6. Семенюк С. Оцінка діючої методики прогнозування кон'юнктури ринку освітніх послуг / С.Б. Семенюк // Матеріали другої всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціум. Наука. Культура». – Київ, 2007. – С.45-47.

7. Семенюк С. Кон'юнктура ринку освітніх послуг та шляхи її оптимізації. Наукове видання. / С.Б. Семенюк. – Тернопіль, 2008. – 64 с.